

(เอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา ครั้งที่ ๓ วันจันทร์ที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๗
โดยนายอมรวิชช์ นาครทรรพ โฆษกคณะกรรมการ)

หลักการจัดการศึกษาในรัฐธรรมนูญ

การศึกษาเป็นเรื่องสำคัญที่สุดที่จะต้องบูรณาการเชื่อมโยงกับการปฏิรูปประเทศทุกด้าน โดยนัยแห่งรัฐธรรมนูญนี้ จึงมุ่งให้การปฏิรูปการศึกษาเป็นผลสำเร็จอย่างแท้จริงเพื่อประโยชน์ต่อปวงชนและประเทศชาติ เป็นการปฏิรูปการศึกษาที่จะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ใหม่ที่จะช่วยให้คนไทยทุกเพศทุกวัยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีชีวิตที่สมดุลทั้งในความดีงาม ความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ความมีเหตุผล ความมีสำนึกต่อส่วนรวมเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมที่แตกต่างหลากหลายอย่างสันติสุข และความสามารถในการประกอบหน้าที่การงานสามารถปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงทั้งในสังคมไทยและสังคมโลกในยุคสารสนเทศได้อย่างเท่าทันโดยยังคงธำรงรักษาอารีและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยไว้ให้ยั่งยืน อันจะช่วยนำพาประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศแห่งนวัตกรรมที่มีความสง่างามระดับแนวหน้าของโลกในอนาคต

ในการนี้ การปฏิรูปการศึกษาจะต้องครอบคลุมการปฏิรูปทุกด้านเป็นองค์รวม ทั้งในมิติการจัดความเหลื่อมล้ำ การให้โอกาสการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและมีความหมายต่อการใช้ชีวิตและการทำงานของคนไทยทุกคนอย่างเท่าเทียม การปลูกฝังวัฒนธรรมและทักษะการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิตเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของคนไทยทุกภาคส่วน เป็นการปฏิรูปลดบทบาทและอำนาจการจัดการการศึกษาของภาครัฐ กระจายอำนาจและการจัดสรรทรัพยากรลงสู่ฐานพื้นที่ ท้องถิ่น ชุมชน เอกชน โดยเฉพาะสถานศึกษาที่พึงมีสภาพเป็นนิติบุคคลโดยสมบูรณ์ เพื่อให้สามารถเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และพัฒนาของชุมชนที่จะนำไปสู่การจัดการศึกษาที่หลากหลายรูปแบบเพื่อตอบสนองบริบทเศรษฐกิจและภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการดำเนินการให้การปฏิรูปการศึกษาเป็นผลสำเร็จ รัฐธรรมนูญนี้จึงมุ่งวางรากฐานให้มีกลไกทางกฎหมายและคณะกรรมการระดับชาติที่มีอำนาจในการกำกับดูแลการปฏิรูปการศึกษาให้มีความต่อเนื่อง โดยจะต้องมีแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูประยะยาวอย่างน้อยสิบปี ที่จะสามารถดำเนินไปได้อย่างเที่ยงตรงปราศจากการแทรกแซงใด ๆ จากกลุ่มผลประโยชน์เฉพาะ

หลักการจัดการศึกษาในรัฐธรรมนูญ

การศึกษาว่าด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นเรื่องสำคัญที่สุดที่จะต้องบูรณาการเชื่อมโยงกับการปฏิรูปประเทศทุกด้าน โดยนัยแห่งรัฐธรรมนูญนี้ จึงมุ่งให้การปฏิรูปการศึกษาเป็นผลสำเร็จอย่างแท้จริงเพื่อประโยชน์ต่อปวงชนและประเทศชาติ เป็นการปฏิรูปการศึกษาที่จะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ใหม่ที่จะช่วยให้คนไทยทุกเพศทุกวัยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีชีวิตที่สมดุลทั้งในความดีงาม ความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพมีเหตุผล ความมีสำนึกต่อส่วนรวมเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมที่แตกต่างหลากหลายอย่างสันติสุข และความมีสมรรถนะในการประกอบหน้าที่การงานสามารถปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงทั้งในสังคมไทยและสังคมโลกในยุคสารสนเทศได้อย่างเท่าทันโดยยังคงธำรงรักษาจารีตและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยไว้ให้ยั่งยืน อันจะช่วยนำพาประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศแห่งนวัตกรรมที่มีความสง่างามระดับแนวหน้าของโลกในอนาคต

ข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ**1. หมวดสิทธิและเสรีภาพในการศึกษา**

ข้อความที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ มีข้อเสนอปรับแก้ดังต่อไปนี้

บุคคลย่อมมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากการได้รับการศึกษาและพัฒนาชีวิตอย่างมีคุณภาพเท่าเทียมกัน ตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิตในรูปแบบที่หลากหลายสอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละบุคคล โดยได้รับการรับรองคุณภาพและคุ้มครองสิทธิตามกฎหมาย

2. หมวดกระจายอำนาจและลดความเหลื่อมล้ำ

- 2.1 รัฐสนับสนุนค่าใช้จ่ายรายหัวแก่ผู้เรียนทุกคนตั้งแต่ปฐมวัยถึงการศึกษามัคคบังคับในสถานศึกษาทุกประเภท
- 2.2 ให้สถานศึกษามีความเป็นนิติบุคคลโดยสมบูรณ์และต้องรับผิดชอบต่อคุณภาพของผลการจัดการศึกษา
- 2.3 ให้มีกลไกคณะบุคคลเพื่อดูแลการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาไม่ต่ำกว่า...

3. หมวดการปฏิรูป

- 3.1 ให้มีกลไกระดับชาติ คือ **คณะกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การศึกษาและวัฒนธรรมแห่งชาติ** เป็นองค์กรอิสระ เพื่อบูรณาการภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การศึกษาและวัฒนธรรม
- 3.2 ให้มี **คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา** ทำหน้าที่กำหนดแผนยุทธศาสตร์ การดำเนินงานการปฏิรูปการศึกษาและการกำกับติดตาม เพื่อให้เกิดผลตามเป้าหมาย
- 3.3 การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเดิมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ตั้งแต่ พรบ.การศึกษาแห่งชาติ และ พรบ. อื่นๆ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการด้านบุคคล ด้านงบประมาณ และด้านบริหารงาน ที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ
- 3.4 การตรากฎหมายใหม่ว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิและการรับรองผลเชิงคุณภาพของการจัดการศึกษา

(ร่าง) หลักการด้านการศึกษา ของคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
เสนอเพื่อประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ

.....

๑. การศึกษาเป็นวาระแห่งชาติที่เชื่อมโยงการพัฒนาทุกด้านและสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของประเทศไทยมุ่งเป็นประเทศระดับแนวหน้าของโลก
๒. สร้างความเป็นธรรม ขจัดความเหลื่อมล้ำ ให้โอกาสการเข้าถึงการศึกษาที่คุณภาพแก่คนไทยทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน รัฐต้องดำเนินการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐาน
๓. ปฏิรูปการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มสมรรถนะของคนไทยในทุกภาคส่วนและให้อิสระทางวิชาการเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและมีความสุขภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
๔. กระจายอำนาจการจัดการศึกษาสู่ฐานพื้นที่ ส่งเสริมให้เอกชนและชุมชนเข้ามีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อคุณภาพการศึกษาในพื้นที่
๕. สร้างกลไกทางกฎหมายให้มีการพัฒนาปฏิรูปการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและป้องกันการเข้าแทรกแซงจากกลุ่มผลประโยชน์เฉพาะ
๖. สร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
๗. สร้างเอกลักษณ์ของสังคมไทย

(ร่าง) หลักการด้านการศึกษา ของคณะกรรมการการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
เสนอเพื่อประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ

.....

๑. การศึกษาเป็นวาระแห่งชาติที่เชื่อมโยงการพัฒนาทุกด้านและสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของประเทศที่มุ่งเป็นประเทศระดับแนวหน้าของโลก
๒. สร้างความเป็นธรรม ขจัดความเหลื่อมล้ำ ให้โอกาสการเข้าถึงการศึกษาที่คุณภาพแก่คนไทยทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน รัฐต้องดำเนินการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐาน
๓. ปฏิรูปการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มสมรรถนะของคนไทยในทุกภาคส่วนและให้อิสรภาพทางวิชาการเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและมีความสุขภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
๔. กระจายอำนาจการจัดการศึกษาสู่ฐานพื้นที่ ส่งเสริมให้เอกชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อคุณภาพการศึกษาในพื้นที่
๕. สร้างกลไกทางกฎหมายให้มีการพัฒนาปฏิรูปการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและป้องกันการเข้าแทรกแซงจากกลุ่มผลประโยชน์เฉพาะ
๖. สร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
๗. สร้างเอกลักษณ์ของสังคมไทย

หลักการจัดการศึกษาในรัฐธรรมนูญ

การศึกษาเป็นเรื่องสำคัญที่สุดที่จะต้องบูรณาการเชื่อมโยงกับการปฏิรูปประเทศทุกด้าน โดยนัยแห่งรัฐธรรมนูญนี้ จึงมุ่งให้การปฏิรูปการศึกษาเป็นผลสำเร็จอย่างแท้จริงเพื่อประโยชน์ต่อปวงชนและประเทศชาติ เป็นการปฏิรูปการศึกษาที่จะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ใหม่ที่จะช่วยให้คนไทยทุกเพศทุกวัยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีชีวิตที่สมดุลทั้งในความดีงาม ความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ความมีเหตุผล ความมีสำนึกต่อส่วนรวมเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมที่แตกต่างหลากหลายอย่างสันติสุข และความมีสมรรถนะในการประกอบหน้าที่การงานสามารถปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงทั้งในสังคมไทยและสังคมโลกในยุคสารสนเทศได้อย่างเท่าทันโดยยังคงธำรงรักษาจารีตและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยไว้ให้ยั่งยืน อันจะช่วยนำพาประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศแห่งนวัตกรรมที่มีความสง่างามระดับแนวหน้าของโลกในอนาคต

ในการนี้ การปฏิรูปการศึกษาจะต้องครอบคลุมการปฏิรูปทุกด้านเป็นองค์รวม ทั้งในมิติการจัดความเหลื่อมล้ำ การให้โอกาสการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและมีความหมายต่อการใช้ชีวิตและการทำงานของคนไทยทุกคนอย่างเท่าเทียม การปลูกฝังวัฒนธรรมและทักษะการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิตเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของคนไทยทุกภาคส่วน เป็นการปฏิรูปลดบทบาทและอำนาจการจัดการการศึกษาของภาครัฐ กระจายอำนาจและการจัดสรรทรัพยากรลงสู่ฐานพื้นที่ ท้องถิ่น ชุมชน เอกชน โดยเฉพาะสถานศึกษาที่พึงมีสถานภาพเป็นนิติบุคคลโดยสมบูรณ์ เพื่อให้สามารถเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และพัฒนาของชุมชนที่จะนำไปสู่การจัดการศึกษาที่หลากหลายรูปแบบ เพื่อตอบสนองบริบทเศรษฐกิจและภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการดำเนินการให้การปฏิรูปการศึกษาเป็นผลสำเร็จ รัฐธรรมนูญนี้จึงมุ่งวางรากฐานให้มีกลไกทางกฎหมายและคณะกรรมการระดับชาติที่มีอำนาจในการกำกับดูแลการปฏิรูปการศึกษาให้มีความต่อเนื่อง โดยจะต้องมีแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูประยะยาวอย่างน้อยสิบปี ที่จะสามารถดำเนินไปได้อย่างเที่ยงตรงปราศจากการแทรกแซงใดๆ จากกลุ่มผลประโยชน์เฉพาะ

(ร่าง) หลักการด้านการศึกษา ที่สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ ด้านการศึกษา เสนอให้บรรจุไว้ใน
รัฐธรรมนูญ

๑. การศึกษาเป็นวาระแห่งชาติที่เชื่อมโยงการพัฒนาทุกด้านและสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของประเทศ
ที่มุ่งเป็นประเทศระดับแนวหน้าของโลก

๒. จัดความเหลื่อมล้ำ ให้โอกาสการเข้าถึงการศึกษาที่คุณภาพแก่คนไทยทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน
รัฐต้องดำเนินการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐาน

๓. ปฏิรูปการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มสมรรถนะของคนไทยในทุกภาคส่วนและให้อิสระทาง
วิชาการเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและมีความสุขภายใต้ปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียง

๔. กระจายอำนาจการจัดการศึกษาสู่ฐานพื้นที่ ส่งเสริมให้เอกชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและ
รับผิดชอบต่อคุณภาพการศึกษาในพื้นที่

๕. สร้างกลไกทางกฎหมายให้มีการพัฒนาปฏิรูปการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก
และป้องกันการเข้าแทรกแซงจากกลุ่มผลประโยชน์เฉพาะ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

มาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

หมวด ๓

สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

ส่วนที่ ๒

ความเสมอภาค

มาตรา ๓๐ บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความลี้ลับเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้ เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

ส่วนที่ ๘

สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา

มาตรา ๔๘ บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอภาคในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน

ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสถานะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิคามวรรคหนึ่ง และการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น

การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ

มาตรา ๕๐ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ

การศึกษารวม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยความหลักวิชาการ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

หมวด ๕
แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

ส่วนที่ ๔

แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม

มาตรา ๘๐ รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

(๑) ค้ำจุนและพัฒนาร่างกายและจิตใจ สนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาปฐมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัว และชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้

(๒) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาระบบสุขภาพที่เน้นการสร้างเสริมสุขภาพอันนำไปสู่ สุขภาวะที่ยั่งยืนของประชาชน รวมทั้งจัดและส่งเสริมให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มี มาตรฐานอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้เอกชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา สุขภาพและการจัดบริการสาธารณสุข โดยผู้มีหน้าที่ให้บริการดังกล่าวซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐาน วิชาชีพและจรรยาบรรณ ย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

(๓) พัฒนาคูณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้อง กับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนา การศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลง ของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(๔) ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

(๕) ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยในศิลปวิทยาการแขนงต่าง ๆ และเผยแพร่ข้อมูล ผลการศึกษาวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาวิจัยจากรัฐ

(๖) ส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รักสามัคคีและการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึก และเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ส่วนที่ ๑๐

แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน

มาตรา ๘๗ รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังต่อไปนี้

(๑) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

(๒) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ

(๓) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ทุกระดับ ในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรืออาสาสมัครที่หลากหลาย หรือรูปแบบอื่น

(๔) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุน พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุน การดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่

(๕) ส่งเสริมและให้การศึกษแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิ เลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

การมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรานี้ต้องคำนึงถึงสัดส่วนของหญิงและชายที่ใกล้เคียงกัน

หมวด ๑๔

การปกครองส่วนท้องถิ่น

มาตรา ๒๘๕ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรม และการฝึกอาชีพตามความ เหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับมาตรฐานและระบบการศึกษาของชาติ

การจัดการศึกษาอบรมภายในท้องถิ่นตามวรรคสอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องคำนึงถึง การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย